

9. Мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін аудитін ұйымдастыру негіздері және оны жүргізу [Текст] / А. Б. Зейнельгабдин // Мемлекеттік аудит=Государственный аудит. - 2016. - №3. - С. 34-37 б.

10. Некоторые аспекты учета государственных субсидий по МСФО [Текст] / Б. Кайралапин // Учет и аудит Казахстана. - 2015. - №1. - С. 4-15. - (Учет)

Тобагабулова М.А., 4 - курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі - э.ғ.м., аға оқытушы Хишаева Ж. Т.

КӘСІПОРЫННЫҢ ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖӘНЕ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ КРЕДИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕК ЕСЕБІН ТАЛДАУ

Экономикалық сектордың тұрақтылығы ұйымдардың қаржылық тұрақтылығынсыз өмір сүре алмайды. Тұрақтылық-бұл кәсіпорынның өміршеңдігі мен тұрақтылығының кепілі. Тұрақтылыққа ұйымның тауарлар нарығындағы позициясы, іскерлік ынтымақтастық үшін әлеуеттің болуы, сондай-ақ сыртқы кредиторлар мен инвесторларға тәуелділік сияқты әртүрлі факторлар әсер етуі мүмкін. Мұнда төлем қабілеті жоқ дебиторлардың болуы және шаруашылық және қаржы операцияларындағы қызметтің тиімділігі де бар.

Кредиторлық берешектің серпінін талдау (кредиторлық берешек бойынша және оның жекелеген түрлері бойынша жалпы өсу немесе өсу қарқыны есептеледі және бағаланады).

Қалыпты жұмыс істейтін кәсіпорынның кредиторлық берешектің өсу қарқыны дебиторлық берешектің өсу қарқынына жақын.

Ұйымның кредиторлық берешегінің өсу себептері:

- өндіріс көлемінің өсуі; сатып алушылардың қаржылық жай
- күйінің нашарлауынан мерзімі өткен дебиторлық берешектің өсуі;
- шикізаттың, материалдардың, жинақтаушылардың нормативтен тыс қорларын құру;
- ұйымның төлем қабілетсіздігі мен жоғары пайыздарынан банк кредиттерін алудың мүмкін еместігі;
- дайын өніммен оған және т. б. сұранысты бұзудан тауар шығару.

1-кестенің деректері бойынша ҚР ұйымдарының кредиторлық берешегінің динамикасын қарастырайық. Кредиторлық берешектің жалпы сомасы 2016-2019жж. аралығында 27532-ден 44481 млрд. тг. дейін немесе 1,61 есе артады.

Өсім оның барлық құрамдастары бойынша байқалады. 1-кестенің деректері берешектің ең көп бөлігі жеткізушілермен есеп айырысуға тура келетінін көрсетеді.

1-кесте

Қазақстан Республикасының кредиторлық берешегінің динамикасы, млрд. тг

Жыл	Қысқа мерзімді берешек	Оның ішінде: мерзімі өткен	Кредиторлық берешектің жалпы көлемінен				
			Жеткізушілердің алдындағы берешек	Бюджетке төленетін төлемдер бойынша берешек	Оның ішінде: мерзімі өткен	Бюджеттен тыс қорларға берешек	Оның ішінде: мерзімі өткен
2016	27532	1470	14974	1458	60	225	40
2017	33174	1881	16745	1798	64	271	44
2018	38925	2429	18045	1762	68	333	51
2019	42286	2656	19857	2076	63	345	55

Жалпы кредиторлық берешек құрамында жеткізушілермен есеп айырысулар 2016 жылы – 54,39%, 2017 жылы – 50,48%, 2018 жылы – 46,36%, 2019 жылы – 46,97% - ды құрады, ал қалғандары салықтар, бюджеттен тыс қорлар және т. б. бойынша бюджет алдындағы берешекке келеді. Кредиторлық берешек құрамында мерзімі өткен берешекке тиесілі: 2016 жылы – 5,34%, 2017 жылы – 5,67%, 2018 жылы – 6,24%, 2019 жылы – 6,28%. Мерзімі өткен кредиторлық берешектің айтарлықтай мөлшері және оның динамикадағы өсуі коммерциялық ұйымдардың қаржылық жағдайының нашарлағанын куәландырады. Барлық талданып отырған кезеңде (2016-2019 жж.) кредиторлық берешектің өсу қарқыны 61,6% - ды құрағанын атап өту қажет, ал мерзімі өткен кредиторлық берешек 78% - ға өсті, яғни жоғары қарқынмен өсті, бұл теріс фактор болып табылады, себебі кәсіпорындардың қаржылық жағдайының нашарлауын куәландырады.

Мұндай берешекті талдау әртүрлі көрсеткіштердің көп санын есептеу мен бағалауды қамтитын терең және кешенді зерттеу болуы тиіс. Кредиторлық берешекті тұрақты бағалауға және зерттеуге мыналар жауапты болып табылады:

- кәсіпорын, не кәсіпорындардағы тиісті бөлім, бөлімше басшылары;
- қолда бар міндеттемелердің дұрыс көрсетілуіне тексеру жүргізетін аудиторлар;
- тиісті бөлімдердің, не кәсіпорындардың, ұйымдардың талдаушылары. Әрине, бұл тармаққа меншік иелері мен ұйымдардың басшылары ерекше назар аударуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Старикова Е. В. кәсіпорынның қаржылық жағдайы және қаржылық-шаруашылық қызметінің нәтижелері / Е. В. Старикова // Поволжский торгово-экономический журнал. — 2012. — № 3. — С. 63-73Второй көзі.
2. Ковалев в. В. Қаржы: оқулық/ в. В. Ковалев. — 2-ші басылым., перераб. и доп. — М.: ООО ТК Велби, 2013. — 512 с.
3. Экономикалық талдау: оқулық. — 2-ші басылым., перераб. и доп. — М.: Эксмо, 2013. — 704 Б. — (Жоғары экономикалық білім).

Төлеутай Д.С. – 2 курс (Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Темирбекова Л.А.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ НЕКЕЛЕСУ ЖӘНЕ АЖЫРАСУДЫ СТАТИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

Отбасы мәселесі бүгінгі таңда басты мәселелердің бірі болып табылады, оған отбасы институтында болып жатқан түрлі үдерістер ықпал етеді.

Біздің елге келетін болсақ, зерттеу деректері бойынша ажырасудың негізгі себептері бүгінгі таңда бірлескен өмірге дайын болмауы, ішімдікке берілу, опасыздық болып табылады.

Әлеуметтік жетілмеушілік, мінездің үйлесімсіздігі, ерте некелесу. Қысқаша айтқанда, отбасылық өмірге дайын емес болуы. Бұл Қазақстанда некенің 40% - дан астам құлдырауының себебі. Бұл мәселе ыңғайсыз тұрмыста, ұрыста, қорлауда, қақтығыста көрінеді. Осының барлығы қысқа мерзімде қарым-қатынастың үзілуі туралы шешімге әкеледі.

Өте ауыр мәселе-маскүнемдік немесе ерлі-зайыптылардың біріне тәуелділігі. Ішімдікпен ауыратын адам жақындарына қатты ауырытпалдылық әкеледі. Мұндай адамның мінез-құлқы жиі жеткіліксіз және агрессивті. Егер адам оны жеңе алмайтын болса, онымен өмір сүру мүмкін емес.

Қазақстандағы ажырасу статистикасына келесі мәліметтерді береді: елімізде ажырасу саны өсуде, көбінесе Солтүстік және Шығыс облыстарының, сондай-ақ Нұр-сұлтан мен Алматының тұрғындары ажырасады.

Зерттеу барысында Қазақстанда некелер саны қысқарып, ажырасу пайызы өсуде. 2013 жылдан бастап 2018 жылға дейін некелердің саны жалпы ел бойынша 18 пайызға, ең көп Шығыс Қазақстан облысында-28 пайызға қысқарды.

2000-2018 жылдары ажырасу саны орта есеппен екі есе өсті. Елдің барлық облыстарында жиі ажыраса бастады: өсім Шығыс Қазақстан облысында 1,3 есе, Алматы облысында 2,8 есе құрады. Көбінесе Солтүстік және Шығыс облыстарының және Нұр-сұлтан мен Алматы қалаларының тұрғындары ажырасады - оларда ажырасу деңгейі ел бойынша орташадан жоғары.

Егер 2000 жылы елде ажырасу саны некелер санының 30 пайызын құраса, 2018 жылы бұл қатынас 40 пайызға дейін ұлғайып, нашарлады.

2019 жылдың бірінші тоқсанында некелердің саны ҚР бойынша 27,9 мыңды құрады-өткен жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда 1,8% - ға аз. Қалалық жердегі некелердің үлесі 67% - ды немесе 18,7 мыңды құрайды, бұл өткен жылға қарағанда 1% - ға көп. Ауылдық жерлерде тиісінше олардың үлесі 33% - ға тең немесе 9,2 мың - 2018 жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда 7,1% - ға кем.

Ажырасулар саны да қысқарды: 2,7% - ға, 13,1 мыңға дейін, бұл ретте қала тұрғындары жиі ажырасады. Қалалық жердің үлесі 74,3% немесе 9,7 мың ажырасу құрады, бұл өткен жылғы көрсеткіштен 3,8% - ға кем. Ауылдық жерлерде ажырасу саны 0,6% - ға, 3,4 мыңға дейін өсті, ҚР үлесі 25,7% - ды құрады.

1 суреттен 2014-2019жж. аралығында ҚР некелесу және ажырасу динамикасын көруге болады.